

**Zalecenia postępowania
diagnostyczno-terapeutycznego
w nowotworach złośliwych
2013 rok**

Tom I

Praca zbiorowa

Redakcja:

Maciej Krzakowski, Krzysztof Warzocha

Gdańsk 2013

ONKOLOGIA W PRAKTYCE KLINICZNEJ

Dwumiesięcznik Polskiego Towarzystwa Onkologii Klinicznej

www.opk.viamedica.pl

Redaktor Naczelny/Editor-in-Chief

prof. dr hab. med. Maciej Krzakowski

Zastępcy Redaktora Naczelnego/Deputy Editors

dr hab. med. Krzysztof Krzemieniecki
prof. nadzw. dr hab. med. Piotr Potemski
prof. dr hab. med. Piotr Wysocki

Przewodniczący Rady Naukowej/Scientific Board President

prof. dr hab. med. Marek Pawlicki

Rada Naukowa/Scientific Board

prof. dr hab. med. Witold Bartnik
dr med. Renata Duchnowska
dr med. Jerzy Jarosz
prof. dr hab. med. Jacek Jassem
prof. dr hab. med. Arkadiusz Jeziorski
prof. dr hab. med. Andrzej Kawecki
prof. dr hab. med. Jan Kornafel
prof. dr hab. med. Jan Kulpa

Opinie prezentowane w artykułach nie muszą być zgodne z opiniami Redakcji

Onkologia w Praktyce Klinicznej (ISSN 1734-3542) jest czasopisem wydawanym 6 razy w roku przez VM Media sp. z o.o. VM Group sp.k. ul. Świętokrzyska 73, 80-180 Gdańsk
Tel.: (58) 320 94 94, faks: (58) 320 94 60
e-mail: redakcja@viamedica.pl,
<http://www.viamedica.pl>, wap.viamedica.pl

Adres Redakcji:

Klinika Nowotworów Płuca i Klatki Piersiowej
Centrum Onkologii Instytut im. Marii Curie-Skłodowskiej
ul. Roentgena 5, 02-781 Warszawa
Tel.: (0 22) 644 76 25, faks: (0 22) 644 76 25
e-mail: sekretariat4@coi.waw.pl

Prenumerata: W roku 2013 cena prenumeraty (6 numerów) dla odbiorców indywidualnych z Polski wynosi 65 zł za prenumeratę elektroniczną, 100 zł za prenumeratę papierową oraz 125 zł za prenumeratę papierową + elektroniczną. Dla instytucji z Polski wynosi 130 zł za prenumeratę elektroniczną, 200 zł za prenumeratę papierową oraz 250 zł za prenumeratę papierową + elektroniczną. Istnieje możliwość zamówienia pojedynczego numeru (sprzedaz@viamedica.pl) w cenie: dla odbiorców indywidualnych — 15 zł za wersję elektroniczną oraz 20 zł za wersję papierową, a dla instytucji — 30 zł za wersję elektroniczną oraz 40 zł za wersję papierową. Wpłaty, z czytelnym adresem, należy przysyłać na konto: VM Media sp. z o.o. VM Group sp.k., Fortis Bank Polska SA oddz. Gdańsk 24 1600 1303 0004 1007 1035 9150
Zamówienia drogą elektroniczną: www.opk.viamedica.pl

Reklamy: należy kontaktować się z wydawnictwem Via Medica, tel.: (58) 326 78 20; dsk@viamedica.pl

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść reklam.

Wszelkie prawa zastrzeżone, włącznie z tłumaczeniem na języki obce. Żaden fragment tego czasopisma zarówno tekstu, jak i grafiki nie może być wykorzystany w jakiegokolwiek formie. W szczególności zabronione jest dokonywanie reprodukcji oraz przekładanie na język mechaniczny lub elektroniczny, a także utrwalanie w jakiegokolwiek postaci, przechowywanie w jakimkolwiek układzie pamięci oraz transmitowanie, czy to w formie elektronicznej, mechanicznej czy za pomocą fotokopii, mikrofilmu, nagrania, skanów bądź w jakikolwiek inny sposób, bez wcześniejszej pisemnej zgody wydawcy. Prawa wydawcy podlegają ochronie przez krajowe prawo autorskie oraz konwencje międzynarodowe, a ich naruszenie jest ściągane pod sankcją karną.

Czasopismo indeksowane w Index Copernicus (4,66) i CAS.
Za prenumeratę czasopisma **Onkologia w Praktyce Klinicznej** przysługuje 5 pkt edukacyjnych*
Punktacja Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznawana za umieszczoną publikację naukową: 5 pkt

prof. dr hab. med. Radzisław Kordek
dr hab. med. Maria Litwiniuk
dr med. Aleksandra Lacko
dr med. Janusz Meder
dr hab. med. Sergiusz Nawrocki
prof. dr hab. med. Włodzimierz Olszewski
prof. dr hab. med. Maria Podolak-Dawidziak
prof. dr hab. med. Tadeusz Robak
prof. dr hab. med. Kazimierz Roszkowski
prof. nadzw. dr hab. med. Piotr Rutkowski
dr hab. med. Ewa Sierko
dr Ryszard Szydło (Londyn)
prof. dr hab. med. Jerzy Walecki
prof. dr hab. med. Jan Walewski
prof. dr hab. med. Krzysztof Warzocha
prof. dr hab. med. Marek Wojtkiewicz

Redaktor Prowadzący/Managing Editor

Izabela Siemaszko

Opinions presented in the articles do not necessarily represent the opinions of the Editors

Onkologia w Praktyce Klinicznej (ISSN 1734-3542) is published six times a year by VM Media sp. z o.o. VM Group sp.k. ul. Świętokrzyska 73, 80-180 Gdańsk, Poland
Tel: (+48 58) 320 94 94, fax: (+48 58) 320 94 60
e-mail: redakcja@viamedica.pl, dim@viamedica.pl,
<http://www.viamedica.pl>, wap.viamedica.pl

Editorial Address:

Klinika Nowotworów Płuca i Klatki Piersiowej
Centrum Onkologii Instytut im. Marii Curie-Skłodowskiej
ul. Roentgena 5, 02-781 Warszawa
Tel: (+48 22) 644 76 25, fax: (+48 22) 644 76 25
e-mail: sekretariat4@coi.waw.pl

Subscription Rates: In 2013 the subscription price (for 6 issues) for individuals from Poland is 65 PLN for the electronic subscription, 100 PLN for the paper subscription and 125 PLN for both paper and electronic subscription. For institutions from Poland the price is 130 PLN for the electronic subscription, 200 PLN for the paper subscription and 250 PLN for both paper and electronic subscription. There is a possibility to order a single issue in the following prices: for individuals from Poland — 15 PLN for the electronic version and 20 PLN for the paper version, for institutions from Poland — 30 PLN for the electronic version and 40 PLN for the paper version. The above prices are inclusive of regular postage costs. Payment should be made to:

VM Media sp. z o.o. VM Group sp.k., Fortis Bank Polska SA, Gdańsk, Poland, Acc.: 15 1600 1303 0004 1007 1035 9021; SWIFT: PPAPPLPK
Single issues, subscriptions orders and requests for sample copies should be sent to e-mail: prenumerata@viamedica.pl
Electronic orders option available at: www.opk.viamedica.pl

Advertising: For details on media opportunities within this journal please contact the advertising sales department, ul. Świętokrzyska 73, 80-180 Gdańsk, Poland, tel: (+48 58) 326 78 20; e-mail: dsk@viamedica.pl

The Editors accept no responsibility for the advertisement contents.

All rights reserved, including translation into foreign languages. No part of this periodical, either text or illustration, may be used in any form whatsoever. It is particularly forbidden for any part of this material to be copied or translated into a mechanical or electronic language and also to be recorded in whatever form, stored in any kind of retrieval system or transmitted, whether in an electronic or mechanical form or with the aid of photocopying, microfilm, recording, scanning or in any other form, without the prior written permission of the publisher. The rights of the publisher are protected by national copyright laws and by international conventions, and their violation will be punishable by penal sanctions.

Indexed in Index Copernicus (4,66) and CAS.

*na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Zdrowia z dnia 6 października 2004 r. w sprawie sposobów dopełnienia obowiązku doskonalenia zawodowego lekarzy i lekarzy denty-
stów (Dz.U. 04.231.2326 z dnia 22 października 2004 r.)

Autorzy — tom I

Dr hab. n. med. Marek Bębenek

Dolnośląskie Centrum Onkologii we Wrocławiu

Prof. dr hab. n. med. Mariusz Bidziński

Świętokrzyskie Centrum Onkologii w Kielcach

Prof. dr hab. n. med. Wojciech Biernat

Gdański Uniwersytet Medyczny

Dr hab. n. med. Barbara Bobek-Billewicz

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Gliwicach

Prof. dr hab. n. med. Wiesław Bonicki

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Andrzej Borówka

Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Jan Bręborowicz

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Prof. dr hab. n. med. Krzysztof Bujko

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr hab. n. med., prof. CMUJ Piotr L. Chłosta

Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Prof. dr hab. n. med. Tomasz Demkow

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. med. Joanna Didkowska

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. med. Renata Duchnowska

Wojskowy Instytut Medyczny w Warszawie

Dr hab. n. med. Rafał Dziadziuszko

Gdański Uniwersytet Medyczny

Dr Sławomir Falkowski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. med. Agnieszka Fijołek-Warszewska

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Jacek Fijuth

Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Dr n. med. Krzysztof Gawrychowski

Szpital MEDICOVER w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Sebastian Giebel

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Gliwicach

Dr Iwona Głogowska

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Wojciech Golusiński

Wielkopolskie Centrum Onkologii w Poznaniu

Prof. dr hab. n. med. Urszula Grzesiakowska

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. med. Zuzanna Guzel

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. med. Daria Handkiewicz-Junak

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Gliwicach

Prof. dr hab. n. med. Krzysztof Herman

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Krakowie

Prof. dr hab. n. med. Roman Herman

Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr n. med. Jerzy Jarosz

Instytut Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN w Warszawie

Hospicjum Onkologiczne w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Barbara Jarzab

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Gliwicach

Dr n. med. Michał Jarzab

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Gliwicach

Prof. dr hab. n. med. Jacek Jassem

Gdański Uniwersytet Medyczny

Dr n. med. Janusz Jaszczynski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Krakowie

Prof. dr hab. n. med. Arkadiusz Jeziorski

Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Dr Zbigniew Kaczmarek

NZOZ Zespół Opieki Domowej PTOPI we Włocławku

Dr n. med. Ewa Kalinka-Warzocha

Regionalny Ośrodek Onkologiczny w Łodzi

Dr Aleksandra Kapała

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr hab. n. med. Stanisław Kłęk

Szpital Specjalistyczny im. Stanleja Dudricka w Skawinie

Prof. dr hab. n. med. Andrzej Kawecki

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Jan Kornafel

Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu

Dr n. med. Dariusz M. Kowalski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr hab. n. med. Romuald Krajewski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr Irena Kruczyk

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Maciej Krzakowski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr hab. n. med. Krzysztof Krzemieniecki

Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr hab. n. med. Maria Litwiniuk

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Wielkopolskie Centrum Onkologii w Poznaniu

Dr n. med. Grzegorz Luboiński

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. med. Aleksandra Łacko

Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu

Prof. dr hab. n. med. Tomasz Mazurkiewicz

Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Dr n. med. Radosław Mądry

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Dr n. med. Janusz Meder

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr Małgorzata Misiak

Hospicjum Onkologiczne w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Anna Nasierowska-Guttmejer

Centralny Szpital Kliniczny MSW w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Sergiusz Nawrocki

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Dr hab. n. med., prof. nadzw. Zbigniew I. Nowecki

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Włodzimierz Olszewski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. med. Wojciech Olszewski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Tadeusz Orłowski

Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie

Dr Jakub Pałucki

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Wojciech Polkowski

Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Dr hab. n. med., prof. UM Piotr Potemski

Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Prof. dr hab. n. med. Konrad Ptaszyński

Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Jarosław Reguła

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

Dr hab. n. med. Andrzej Roszak

Wielkopolskie Centrum Onkologii w Poznaniu

Dr n. med. Maryna Rubach

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Lidia Rudnicka

Centralny Szpital Kliniczny MSW w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Piotr Rutkowski

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Janusz Ryś

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Krakowie

Prof. dr hab. n. med. Witold Rzyman

Gdański Uniwersytet Medyczny

Dr n. med. Elżbieta Senkus-Konefka

Gdański Uniwersytet Medyczny

Dr n. med. Malwina Smorczevska

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Andrzej Stelmach

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Krakowie

Dr n. med. Andrzej Szafrński

Instytut Matki i Dziecka w Warszawie

Dr n. med. Tomasz Świtaj

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr hab. n. med. Małgorzata Tacikowska

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Dr n. fiz. Hanna Tchórzewska

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Tomasz Trojanowski

Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Prof. dr hab. n. med. Krystyna de Walden-Gatuszko

Wojewódzkie Centrum Onkologii w Gdańsku

Dr hab. n. med. Marzena Wełnicka-Jaśkiewicz

Gdański Uniwersytet Medyczny

Dr n. med. Roman Wikłacz

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Jerzy Windyga

Instytut Hematologii I Transfuzjologii w Warszawie

Dr hab. n. med. Lucjan S. Wyrwicz

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Prof. dr hab. n. med. Piotr J. Wysocki

Wielkopolskie Centrum Onkologii w Poznaniu

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Dr n. med. Wojciech Wysocki

Centrum Onkologii — Instytut im. M. Skłodowskiej-Curie, Oddział w Krakowie

Dr hab. n. med. Renata Zaucha

Gdański Uniwersytet Medyczny

Prof. dr hab. n. med. Wojciech Zegarski

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Centrum Onkologii w Bydgoszczy

Wykaz najczęściej stosowanych skrótów — tom I i II

- AA — glejak anaplastyczny
(*anaplastic astrocytoma*)
- ABSC T — autologiczne przeszczepienie krwiotwórczych komórek macierzystych
(*autologous blood stem cell transplantation*)
- ACP — Amerykańskie Towarzystwo Patologii
(*American College of Pathology*)
- ACR — Amerykańskie Towarzystwo Radiologii
(*American College of Radiology*)
- ACTH — hormon adrenokortykotropowy
(*adrenocorticotropic hormone*)
- ADCC — cytotoksyczność komórkowa zależna od przeciwciał
(*antibody-dependent cell-mediated cytotoxicity*)
- ADT — zmniejszenie stężenia T w surowicy
(*androgen deprivation therapy*)
- AFAP — zespół gruczolakowatej polipowatości rodzinnej z opóźnioną ekspresją
(*attenuated familial adenomatous polyposis*)
- AFP — alfa-fetoproteina
(*alpha-fetoprotein*)
- AIDS — zespół nabytego niedoboru odporności
(*acquired immunodeficiency syndrome*)
- AJCC — Amerykańskie Towarzystwo do Walki z Rakiem
(*American Joint Committee on Cancer*)
- ALCL — anaplastyczny chłoniak wielkomórkowy
(*anaplastic large-cell lymphoma*)
- ALIP — nieprawidłowo zlokalizowane skupiska blastów
(*abnormally localized immature precursor*)
- ALL — ostra białaczka limfoblastyczna
(*acute lymphoblastic leukaemia*)
- alloHSCT — allogeniczne (obce) przeszczepienie krwiotwórczych komórek macierzystych
(*autolog hematopoietic stem cell transplantation*)
- AML — ostra białaczka szpikowa
(*acute myelogenous leukaemia*)
- ANLL — ostra białaczka nielimfoblastyczna
(*acute non-lymphocytic leukaemia*)
- APL — ostra białaczka promielocytowa
(*acute promyelocytic leukaemia*)
- APTT — aktywowany czas częściowy tromboplastyny
(*activated partial thromboplastin time*)
- AR — receptor androgenowy
(*androgen receptor*)
- ASAP — nietypowa proliferacja drobnogruczołowa
(*atypical small acinar proliferation*)
- ASCO — Amerykańskie Towarzystwo Onkologii Klinicznej
(*American Society of Clinical Oncology*)
- ASTRO — Amerykańskie Towarzystwo Radioterapii i Onkologii
(*American Society of Therapeutic Radiology and Oncology*)
- ATL — chłoniak anaplastyczny T-komórkowy
(*anaplastic T-cell lymphoma*)
- ATRA — tretynoina
- autoHSCT — autologiczne (własne) przeszczepienie krwiotwórczych komórek macierzystych
(*autologic hematopoietic stem cell transplantation*)
- BAC — biopsja aspiracyjna cienkoigłowa
- BCT — leczenie z zachowaniem piersi
(*breast conserving treatment*)
- beta-hCG — podjednostka beta ludzkiej gonadotropiny kosmówkowej
(*beta human chorionic gonadotropin*)
- BIRADS — system badania piersi
(*Breast Imaging Reporting and Data System*)
- BL — chłoniak Burkitta
(*Burkitt's lymphoma*)
- BMD — gęstość mineralna kości
(*bone mineral density*)
- BMT — przeszczepienie szpiku kostnego
(*bone marrow transplantation*)
- CA-125 — antygen raka typu 125
(*cancer antigen 125*)
- CAB/MAB — całkowita/maksymalna blokada androgenowa
(*complete/maximal androgen blockade*)
- CASC — zespół wyniszczenia nowotworowego z towarzyszącym osłabieniem i jadłowstrętem
(*cancer anorexia-cahexia syndrome*)
- CEA — antygen rakowo-płodowy
(*carcino-embryonic antigen*)

CEL — przewlekła białaczka eozynofilowa (<i>chronic eosinophilic leukaemia</i>)	EBUS — ultrasonografia przezoskrzelowa (<i>endobronchial ultrasonography</i>)
CML — przewlekła białaczka szpikowa (<i>chronic myelogenous leukaemia</i>)	EBV — wirus Epsteina-Barr (<i>Epstein-Barr virus</i>)
CMML — przewlekła białaczka mielomonocyтова (<i>chronic myelomonocytic leukaemia</i>)	ED — stadium choroby rozległej (<i>extensive disease</i>)
CMV — wirus cytomegalii (<i>cytomegalovirus</i>)	EEG — elektroencefalografia (<i>electroencephalography</i>)
CND — usunięcie wszystkich grup węzłów chłonnych szyi (<i>comprehensive neck dissection</i>)	EFS — przeżycie wolne od zdarzeń (<i>event-free survival</i>)
CR — odpowiedź całkowita (<i>complete response</i>)	EGF — naskórkowy czynnik wzrostu (<i>epidermal growth factor</i>)
CRTH — chemioradioterapia (<i>chemoradiotherapy</i>)	EGFR — receptor naskórkowego czynnika wzrostu (<i>epidermal growth factor receptor</i>)
CS — stopień zaawansowania klinicznego (<i>clinical stage</i>)	EICNHL — Europejska Grupa ds. Leczenia Nieziarnicznych Chłoniaków u Dzieci (<i>European Intergroup Cooperation on Childhood Non-Hodgkin-Lymphoma</i>)
CTH — chemioterapie	ELND — wybiórcze usunięcie węzłów chłonnych (<i>elective lymph node dissection</i>)
DCIS — przewodowy rak <i>in situ</i> (<i>ductal carcinoma in situ</i>)	EORTC — Europejska Organizacja Badań i Leczenia Raka (<i>European Organization for Research and Treatment of Cancer</i>)
DES — rozproszony układ endokryny (<i>diffuse endocrine system</i>)	ER — receptor estrogenowy (<i>estrogen receptor</i>)
DFS — przeżycie wolne od choroby (<i>disease-free survival</i>)	ESPEN — Europejskie Towarzystwo Żywności Klinicznej i Metabolizmu (<i>European Society for Clinical Nutrition and Metabolism</i>)
DHT — dyhydrotestosteron (<i>dihydrotestosterone</i>)	ET — nadpłytkowość samoistna (<i>essential thrombocythemia</i>)
DIC — zespół wykrzepiania wewnątrznaczyniowego (<i>disseminated intravascular coagulation</i>)	EUS — ultrasonografia endoskopowa (<i>endoscopic ultrasonography</i>)
DIN — przewodowa neoplazja wewnątrzna-błonkowa (<i>ductal intraepithelial neoplasia</i>)	EUSOMA — Europejskie Towarzystwo Specjalistów Raka Piersi (<i>European Society of Breast Cancer Specialists</i>)
DLBCL — rozlany chłoniak z dużych komórek B (<i>diffuse large B-cell lymphoma</i>)	FA — fosfataza alkaliczna
DRE — badanie palcem przez odbytnicę (<i>digital rectal examination</i>)	FAB — klasyfikacja FAB (<i>French-American-British classification</i>)
DRP — drobnokomórkowy rak płuca	FAG — fosfataza alkaliczna granulocytów
DVT — zakrzepica żył głębokich (<i>deep venous thrombosis</i>)	FAP — zespół gruczolakowatej polipowatości rodzinnej (<i>familial adenomatous polyposis</i>)
DWI — obrazowanie dyfuzyjne magnetycznego rezonansu (<i>diffusion weighted imaging</i>)	FCC — rodzinnie występujący rak jelita grubego (<i>familial colorectal cancer</i>)
EBMT — Europejska Grupa ds. Transplantacji Szpiku i Krwi (<i>European Group for Blood and Marrow Transplantation</i>)	
EBRT — napromienianie wiązką zewnętrzną (<i>external-beam radiotherapy</i>)	

18FDG-PET — badanie pozytonowej tomografii emisyjnej ze znakowaniem fluorodeoksyglukozą (<i>18-fluorodeoxyglucose-positron emission tomography</i>)	HBV — wirus zapalenia wątroby typu B (<i>hepatitis B virus</i>)
FIGO — Międzynarodowa Federacja Położników i Ginekologów (<i>International Federation of Gynecology and Obstetrics</i>)	HCG — ludzka gonadotropina kosmówkowa (<i>human chorionic gonadotropin</i>)
FISH — badanie fluoroscencyjnej hybrydyzacji <i>in situ</i> (<i>fluorescence in situ hybridization</i>)	HCV — wirus zapalenia wątroby typu C (<i>hepatitis C virus</i>)
FSH — hormon folikulotropowy (<i>folliculotropic hormone</i>)	HD — choroba Hodgkina (<i>Hodgkin disease</i>)
FUO — gorączka nieznanego pochodzenia (<i>febrile of unknown origin</i>)	HDR — wysoka moc dawki (<i>high-dose rate</i>)
G — stopień histologicznego zróżnicowania (<i>grade</i>)	HER2 — ludzki receptor naskórkowego czynnika wzrostu typu 2 (<i>human epidermal growth factor receptor type 2</i>)
GBM — glejak wielopostaciowy (<i>glioblastoma multiforme</i>)	HES — zespół hipereozynofilowy (<i>hypereosinophilic syndrome</i>)
G-CSF — czynnik pobudzający wzrost kolonii granulocytów (<i>granulocyte colony-stimulating factor</i>)	HGPIN — nowotworzenie śródnałonkowe dużego stopnia (<i>high grade prostatic intraepithelial neoplasia</i>)
GCT — nowotwory z komórek rozrodczych (<i>germ-cell tumours</i>)	HIV — ludzki wirus upośledzenia odporności (<i>human immunodeficiency virus</i>)
GEP-NEN — żołądkowo-jelitowo-trzustkowe guzy neuroendokrynne (<i>gastroenteropancreatic neuroendocrine neoplasms</i>)	HIPEC — dootrzewnowa chemioterapia w warunkach hipertermii (<i>hyperthermic intraperitoneal chemotherapy</i>)
GGTP — gamma-glutamylotranspeptydaza (<i>gamma-glutamyl-transpeptidase</i>)	HL — chłoniak Hodgkina (<i>Hodgkin's lymphoma</i>)
GFR — współczynnik przesączania kłębuszkowego (<i>glomerular filtration rate</i>)	HLA — ludzkie antygeny leukocytarne (<i>human leukocyte antigens</i>)
GIST — nowotwór podścieliska układu pokarmowego (<i>gastrointestinal stromal tumour</i>)	HNPCC — dziedziczny rak jelita grubego niezwiązany z polipowością (<i>hereditary nonpolyposis colon cancer</i>)
GTD — ciążowa choroba trofoblastyczna (<i>gestational trophoblastic disease</i>)	HNSCC — rak płaskonabłonkowy głowy i szyi (<i>head and neck squamous cell carcinoma</i>)
GTV — obszar uwidocznionego guza nowotworowego (<i>gross tumour volume</i>)	HPF — pole w dużym powiększeniu (<i>high-power field</i>)
GVHD — choroba „przeszczep-przeciw-gospodarzowi” (<i>graft-versus-host disease</i>)	HPV — wirus brodawczaka ludzkiego (<i>human papilloma virus</i>)
GvL — przeszczep przeciwko białaczce (<i>graft versus leukemia</i>)	HRQoL — jakość życia zależna od zdrowia (<i>health-related quality of life</i>)
GVM — przeszczep przeciwko szpiczakowi (<i>graft versus myeloma</i>)	HSCT — przeszczepienie krwiotwórczych komórek macierzystych (<i>hematopoietic stem cell transplantation</i>)
HBI — radioterapia połowy ciała (<i>hemi-body irradiation</i>)	HTH — hormonoterapia
	HTLV1+ — ludzki wirus białaczki z komórek T (<i>human T-cell lymphotropic virus</i>)
	IA — inhibitor aromatazy

IAB — przerywana blokada androgenowa (<i>intermittent androgen blockade</i>)	LHRH — hormon uwalniający luteotropinę (<i>luteotropin-releasing hormone</i>)
IBC — inwazyjny rak pęcherza moczowego (<i>invasive bladder carcinoma</i>)	LIN — zrakikowa neoplazja wewnątrz nabłonkowa (<i>lobular intraepithelial neoplasia</i>)
IDS — cytotredukcja operacja odroczonej (<i>interval debulking surgery</i>)	LGL — białaczka z dużych ziarnistych limfocytów T (<i>T-cell large granular lymphocyte leukemia</i>)
IDSA — Amerykańskie Towarzystwo Chorób Zakaźnych (<i>Infectious Diseases Society of America</i>)	LMWH — heparyna o niskiej masie cząsteczkowej (<i>low-molecular-weight heparin</i>)
IFN α -2b — interferon α -2b	LND — wycięcie węzłów chłonnych (<i>lymph node dissection</i>)
IF-RT — radioterapia okolic pierwotnie zajętych (<i>involved-field radiotherapy</i>)	LP-HD — typ chłoniaka Hodgkina z przewagą limfocytów (<i>lymphocyte predominance Hodgkin's lymphoma</i>)
IGRT — radioterapia kierowana obrazem (<i>image guided RT</i>)	M — przerzut (<i>metastasis</i>)
IHC — immunohistochemia (<i>immunohistochemistry</i>)	MAB — maksymalna blokada androgenowa (<i>maximal androgen blockade</i>)
IMRT — napromienianie z modulacją intensywności dawki (<i>intensity-modulated radiotherapy</i>)	MALT — tkanka limfoidalna związana z błonami śluzowymi (<i>mucosa-associated lymphoid tissue</i>)
INR — międzynarodowy współczynnik znormalizowany (<i>international normalized ratio</i>)	MASCC — Międzynarodowe Stowarzyszenie Leczenia Wspomagającego Nowotworów (<i>Multinational Association for Supportive Care in Cancer</i>)
<i>i.p.</i> — dootrzewnowy(a)	MCL — chłoniak z komórek płaszczki (<i>mantle-cell lymphoma</i>)
IPS — międzynarodowy wskaźnik prognostyczny (<i>International Prognostic Score</i>)	MDS — zespoły mielodysplastyczne (<i>myelodysplastic syndromes</i>)
IPSID — choroba immunoproliferacyjna jelita cienkiego (<i>immunoproliferative small intestinal disease</i>)	MEN1 — zespół gruczolakowatości wewnątrzwydzielniczej typu 1 (<i>multiple endocrine neoplasia type 1</i>)
ISS — międzynarodowy system stopnia zaawansowania (<i>International Staging System</i>)	MEN2 — zespół gruczolakowatości wewnątrzwydzielniczej typu 2 (<i>multiple endocrine neoplasia type 2</i>)
JMML — białaczka mielomonocytyczna wieku dziecięcego (<i>juvenile myelomonocytic leukemia</i>)	MF — ziarniak grzybiasty (<i>mycosis fungoides</i>)
KKCz — koncentrat krwinek czerwonych	MGUS — gammopatia monoklonalna o nieokreślonym znaczeniu (<i>monoclonal gammopathy of determined significance</i>)
KKP — koncentrat krwinek płytkowych	MIBG — metajodobenzylguanidyna
KT — komputerowa tomografia	MLPA — multipleksowa amplifikacja połączonych działaniem ligazy sond molekularnych (<i>multiplex ligation-dependent probe amplification</i>)
LCIS — zrakikowy rak <i>in situ</i> (<i>lobular carcinoma in situ</i>)	MMG — mammografia (<i>mammography</i>)
LD — stadium choroby ograniczonej (<i>limited disease</i>)	MPV — średnia objętość płytek krwi (<i>mean platelet volume</i>)
LDH — dehydrogenaza mleczanowa (<i>lactate dehydrogenase</i>)	
LDR — niska moc dawki (<i>low-dose rate</i>)	
LH — hormon luteotropowy (<i>luteotropic hormone</i>)	

MR — magnetyczny rezonans	OUN — ośrodkowy układ nerwowy
MRD — minimalna choroba resztkowa (<i>minimal residual disease</i>)	PAP — kwaśna fosfataza sterczowa (<i>prostatic acid phosphatase</i>)
MRND — zmodyfikowane radykalne wycięcie węzłów chłonnych szyi (<i>modified radical neck dissection</i>)	PB — krew obwodowa (<i>peripheral blood</i>)
MRSA — metycylinooporny szczep gronkowca złocistego (<i>methicillin-resistant staphylococcus aureus</i>)	PBL — przewlekła białaczka limfocytowa
MTR — współczynnik śródpiersiowo-piersiowy (<i>mediastinum-thoracic ratio</i>)	PBN — przewlekła białaczka neutrofilowa
MUGA — angiokardiografia techniką bramkową (<i>multiple gated angiography</i>)	PBSz — przewlekła białaczka szpikowa
MM — czerniak (<i>malignant melanoma</i>)	PCNSL — pierwotne chłoniaki ośrodkowego układu nerwowego (<i>primary central nervous system lymphoma</i>)
MTM — mięsaki tkanek miękkich	PCR — reakcja łańcuchowej polimerazy (<i>polymerase chain reaction</i>)
MW — makroglobulinemia Waldenströma	PDGFR — receptor płytkopochodnego czynnika wzrostu (<i>platelet-derived growth factor receptor alpha</i>)
N — węzeł chłonny (<i>node</i>)	PDGFRA — receptor płytkopochodnego czynnika wzrostu typu alfa (<i>platelet-derived growth factor receptor alpha</i>)
NBL — nerwiak zarodkowy (<i>neuroblastoma</i>)	PE — zatorowość płucna = zator tętnicy płucnej (<i>pulmonary embolism</i>)
NCCN — <i>National Comprehensive Cancer Network</i>	PET — pozytonowa tomografia emisyjna (<i>positron emission tomography</i>)
NCI — Narodowy Instytut Raka (<i>National Institute of Cancer</i>)	PET-KT — pozytonowa tomografia emisyjna połączona z komputerową tomografią (<i>positron emission tomography-computed tomography</i>)
NDRP — niedrobnokomórkowy rak płuca	PLT — płytki krwi (<i>platelets</i>)
NFZ — Narodowy Fundusz Zdrowia	PNET — prymitywne nowotwory neuroektodermalne (<i>primitive neuroectodermal tumours</i>)
NHL — chłoniak nieziarniczy (<i>non-Hodgkin's lymphoma</i>)	PgR — receptor progesteronowy (<i>progesterone receptor</i>)
NHL-B — chłoniak nieziarniczy wywodzący się z linii B-komórkowej (<i>B-cell non-Hodgkin lymphoma</i>)	PR — badanie przezodbytnicze (<i>per rectum</i>)
NHL-T — chłoniak nieziarniczy wywodzący się z linii T-komórkowej (<i>T-cell non-Hodgkin lymphoma</i>)	PR — odpowiedź częściowa (<i>partial response</i>)
NK — limfocyt naturalnie zabijający (<i>natural killer</i>)	PSA — antygen specyficzny prostaty (<i>prostate specific antigen</i>)
NOS — bez specjalnych cech histopatologicznych (<i>not otherwise specified</i>)	PTH — parathormon
NPC — rak nosogardła (<i>nasopharyngeal cancer</i>)	PTLU — chłoniaki z obwodowych komórek T nieokreślone (<i>peripheral T-cell lymphoma, unspecified</i>)
NSE — enolaza neurospecyficzna (<i>neurospecific enolase</i>)	PV — czerwienica prawdziwa (<i>łac. polycythemia vera</i>)
NR — brak odpowiedzi (<i>no response</i>)	
OMF — osteomielifibroza	
OS — całkowite przeżycie (<i>overall survival</i>)	

RA — niedokrwistość oporna (na leczenie) (<i>refractory anemia</i>)	SND — selektywne wycięcie układu chłonnego szyi (<i>selective nodal dissection</i>)
RAEB — oporna (na leczenie) niedokrwistość z nadmiarem blastów (<i>refractory anemia with excess blasts</i>)	SPECT — emisyjna tomografia komputerowa pojedynczego fotonu (<i>single-photon emission computed tomography</i>)
RAEBT — oporna (na leczenie) niedokrwistość z nadmiarem blastów w okresie transformacji (<i>refractory anemia with excess blasts in transformation</i>)	SRCH — stereotaktyczna radiochirurgia
RBC — krwinki czerwone (<i>red blood count</i>)	SRF — stereotaktyczna radiochirurgia frakcjonowana
RC — przeszczep ze zredukowanym kondycjonowaniem	SRS — somatostatynowa scyntygrafia receptorowa (<i>somatostatine-receptor scintigraphy</i>)
RCTH — radiochemioterapia (<i>radiochemotherapy</i>)	SS — zespół Sezary'ego (<i>Sezary syndrome</i>)
RFA — ablacja prądem o częstotliwości radiowej (<i>radiofrequency ablation</i>)	T — guz (<i>tumour</i>)
RGK — rak gruczołu krokowego	TA-GVHD — „przeszczep przeciw biorcy” w następstwie przetoczenia (<i>transfusion-associated graft-versus-host disease</i>)
RND — radykalne wycięcie węzłów chłonnych szyi (<i>radical neck dissection</i>)	TAUS — ultrasonografia przezpłokowa (<i>transabdominal ultrasound</i>)
RNK — rak nerkowokomórkowy	TBI — radioterapia całego ciała (<i>total-body irradiation</i>)
RMS — mięsak prążkowanokomórkowy (<i>rhabdomyosarcoma</i>)	TENS — przezskórna stymulacja elektryczna (<i>transcutaneous electrical nerve stimulation</i>)
RPLND — zaotrzewnowa limfadenektomia (<i>retroperitoneal lymph node dissection</i>)	TF — czynnik tkankowy (<i>tissue factor</i>)
RPM — rak pęcherza moczowego	TME — całkowite wycięcie mezorektum (<i>total mesorectal excision</i>)
RTG — rentgenografia	TNM — guz/węzeł/przerzut (<i>tumor-node-metastases</i>)
RTH — radioterapia	T-PLL — T-komórkowa białaczka prolimfocytowa (<i>T-cell prolymphocytic leukemia</i>)
SBC — powierzchowny rak pęcherza moczowego (<i>superficial bladder carcinoma</i>)	TPN — żywienie pozajelitowe (<i>total parenteral nutrition</i>)
SCPTL — chłoniak T-komórkowy tkanki podskórnej (<i>subcutaneous panniculitis-like T-cell lymphoma</i>)	TRALI — ostra poprzetoczeniowa niewydolność oddechowa (<i>transfusion-related acute lung injury</i>)
SCST — nowotwory z podścieliska sznurów płciowych (<i>sex cord stromal tumours</i>)	TRUS — ultrasonografia przezodbytnicza (<i>transrectal ultrasonography</i>)
SD — choroba stabilna (<i>stable disease</i>)	TSH — hormon tyreotropowy (<i>thyroid stimulating hormone</i>)
SIB — jednoczasowy dodatek na łożę guza (<i>simultaneous integrated boost</i>)	TTF-1 — tarczycowy czynnik transkrypcyjny typu 1 (<i>thyroid transcription factor type 1</i>)
SIB-IMRT — symultaniczny boost w radioterapii z modulacją intensywności wiązki (<i>simultaneous integrated boost-IMRT</i>)	TTP — małopłytkowa plamica zakrzepowa (<i>thrombotic thrombocytopenic purpura</i>)
SIORG — Międzynarodowe Towarzystwo Onkologii Geriatrycznej (<i>Société Internationale d'Oncologie Géiatrique</i>)	

TUR — resekcja przezcewkowa
(*transurethral resection*)

TURbt — przezcewkowa resekcja nowotworu pęcherza moczowego
(*transurethral bladder tumours resection*)

UICC — Międzynarodowa Unia ds. Nowotworów
(*franc. Union Internationale Contre le Cancer*)

UFH — heparyna niefrakcjonowana
(*unfractionated heparin*)

USG — ultrasonografia

USG-TV — ultrasonografia przezpochwowa
(*transvaginal ultrasonography*)

VAS — skala wzrokowo-analogowa
(*visual analogue scale*)

VEGF — czynnik wzrostu śródbłonna naczyniowego
(*vascular endothelial growth factor*)

VEGFR — receptor czynnika wzrostu śródbłonna naczyniowego
(*vascular endothelial growth factor receptor*)

VHL — zespół von Hippel-Lindau

VIP — wazoaktywny peptyd jelitowy
(*vasoactive intestinal peptide*)

VKA — antagonistą witaminy K
(*vitamin K antagonist*)

VNPI — Indeks Van Nuys
(*The Van Nuys Prognostic Index*)

VRE — enterokoki oporne na wankomycynę
(*vancomycin-resistant enterococci*)

VRS — skala słowna
(*verbal rating scale*)

VTE — żylna choroba zakrzepowo-zatorowa
(*venous thromboembolism*)

WBC — krwinki białe
(*white blood count*)

WHO — Światowa Organizacja Zdrowia
(*World Health Organization*)

WT — guz Wilmsa
(*Wilm's tumour*)

WT-gene — gen guza Wilmsa
(*WT-1*)

WW — węzeł wartowniczy

ZES — zespół Zollingera i Ellisona
(*Zollinger-Ellison syndrome*)

Spis treści — tom I

Nowotwory nabłonkowe narządów głowy i szyi	1
Nowotwory ośrodkowego układu nerwowego	33
Nowotwory płuca i opłucnej oraz śródpiersia	69
Nowotwory układu pokarmowego	103
Rak piersi	211
Nowotwory kobiecego układu płciowego.....	265
Nowotwory układu moczowo-płciowego	319
Nowotwory układu wewnątrzwydzielniczego	385
Czerniaki skóry	419
Mięsaki kości.....	439
Mięsaki tkanek miękkich u dorosłych	457
Nowotwory o nieznanym umiejscowieniu pierwotnym.....	483
Nowotwory u kobiet w ciąży	497
Leczenie systemowe chorych w podeszłym wieku	511
Transplantacja krwiotwórczych komórek macierzystych	525
Leczenie wspomagające.....	535
Postępowanie w bólach nowotworowych	625
Wszczepialne systemy dostępu naczyniowego do podawania chemioterapii („porty dożylnie”).....	639

O zaleceniach postępowania diagnostyczno-terapeutycznego

Uzyskanie zamierzonych wyników postępowania w każdej specjalności medycznej zależy od wielu czynników. Jednym z ważniejszych jest prawidłowość pod względem wykorzystania metod rozpoznawania i leczenia oraz zgodność z naukowo uzasadnionymi zaleceniami postępowania. Znaczenie wspomnianych czynników jest szczególnie istotne w opiece nad chorymi na nowotwory wobec szybkiego rozwoju możliwości diagnostycznych oraz terapeutycznych.

Wytyczne postępowania umożliwiają prowadzenie prawidłowego postępowania w praktyce klinicznej, ułatwiają prognozowanie potrzeb w zakresie wyposażenia i finansowania oraz zatrudnienia, pozwalają lepiej porównywać wyniki uzyskiwane w różnych ośrodkach, a także mają wartość edukacyjną. Ewolucja możliwości rozpoznawania i leczenia chorych na nowotwory złośliwe jest oczywista, a zmiany dokonują się szybko. Wspomniana sytuacja nakazuje częste podejmowanie aktualizacji wytycznych, które muszą opierać się na wiarygodnych dowodach naukowych. Jednocześnie należy pamiętać o dostosowaniu wytycznych postępowania do rzeczywistych sytuacji klinicznych oraz uwarunkowań społecznych i ekonomicznych. Zalecenia postępowania diagnostyczno-terapeutycznego powinny być zawsze rozpatrywane z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, które towarzyszą określonej sytuacji klinicznej. Uzasadnione jest również interpretowanie wytycznych wobec uwarunkowań organizacyjnych i finansowych.

Najważniejszą zasadą podczas tworzenia opracowań o charakterze wytycznych postępowania diagnostyczno-terapeutycznego powinna być świadomość wielospecjalistycznego podejścia w opiece nad chorymi na nowotwory złośliwe. W przypadku każdego nowotworu musi być uwzględnione stanowisko przedstawicieli wszystkich specjalności diagnostycznych oraz specjalistów w dziedzinie każdej z metod leczenia. Wymienione założenie znajduje odbicie w składzie autorskich zespołów wszystkich rozdziałów obecnego opracowania. Redaktorami poszczególnych rozdziałów są zawsze dwie Osoby, które reprezentują najważniejsze metody leczenia w odpowiedniej grupie nowotworów.

Poprzednie wydanie opracowania „Zalecenia postępowania diagnostyczno-terapeutycznego w nowotworach złośliwych” ukazało się w 2011 roku. W ciągu dwóch lat, które minęły od tego czasu, zaszło wiele zmian uzasadniających przygotowanie aktualizacji oraz omówienie nowych zagadnień. Obecne wydanie jest bardziej obszerne i obejmuje również tematy zgłaszane przez Czytelników. Wszystkim Osobom, które przyczyniły się do rozszerzenia zakresu tematycznego opracowania, bardzo dziękujemy.

Opracowanie publikacji było możliwe dzięki współpracy wielu Osób. Serdecznie dziękujemy wszystkim Redaktorom i Autorom za wkład, jaki wnieśli w proces przygotowania poszczególnych rozdziałów. Współpraca z wszystkimi wymienionymi Osobami była dla nas źródłem wielkiej satysfakcji zawodowej.

Dziękujemy wszystkim pracownikom wydawnictwa Via Medica w Gdańsku, których fachowość i możliwości organizacyjne były niezwykle cenne. W szczególności pragniemy podziękować obu Prezesom wydawnictwa — Doktorom Januszowi Popaszkieviczowi i Łukaszowi Stolarczykowi — oraz zespołowi redakcyjnemu wydawnictwa Via Medica za wielki trud włożony w korektę i prace edytorskie.

Mamy nadzieję, że „Zalecenia postępowania diagnostyczno-terapeutycznego w nowotworach złośliwych” będą stanowić wartościowe uzupełnienie wiedzy lekarzy, którzy zajmują się rozpoznawaniem i leczeniem chorych na nowotwory.

